

Un golpe “indiferente”

Description

O cincuentenario do golpe militar acaecido o 1º de abril de 1964 obriga á reflexión sobre as transformacións acaecidas no Brasil contemporáneo. Fortalecida polo contexto da “guerra fría” e, particularmente polo apoio estadounidense⁽¹⁾, o impacto da prolongada ditadura militar (1964-1985) foi escasamente atendido dende o exterior, percibido incluso de forma indiferente, como unha especie de “ditadura branda”⁽²⁾, en particular cando se compara con outros réximes ditatoriais suramericanos como foron o Chile de Pinochet ou a Arxentina de Videla.

O cincuentenario do golpe militar acaecido o 1º de abril de 1964 obriga á reflexión sobre as transformacións acaecidas no Brasil contemporáneo. Fortalecida polo contexto da “guerra fría” e, particularmente polo apoio estadounidense⁽¹⁾, o impacto da prolongada ditadura militar (1964-1985) foi escasamente atendido dende o exterior, percibido incluso de forma indiferente, como unha especie de “ditadura branda”⁽²⁾, en particular cando se compara con outros réximes ditatoriais suramericanos como foron o Chile de Pinochet ou a Arxentina de Videla.

Este descoñecemento do impacto da ditadura militar que depuxo ao presidente João Goulart en 1964 ofrece unha panorámica escasamente abordada sobre a realidade brasileira. Un exemplo revelador foi a instauración, a partir de 1968, da tristemente célebre Acta Institucional Nº 5⁽³⁾, un procedemento xurídico acorde coas Doutrinas de Seguridade Nacional instauradas en América Latina dentro do contexto da “guerra fría”, por instigación de Washington, e que derivou na lexitimación da tortura, a eliminación do *habeas corpus*, a represión e a censura.

Amparado neste contexto, a xunta militar intensificou a construción de grandes infraestruturas e proxectos “faraónicos” (especialmente no campo militar), orientados a ofrecer ao mundo a imaxe dun Brasil “moderno”, un “país de futuro” que escondía grandes desigualdades socioeconómicas e un abrupto panorama de represión política.

Con todo as controversias que poidan existir sobre o período da ditadura militar, o Brasil proseguíu a súa evolución con claros contrastes, avances e contradicións. Preservou a institucionalización dunha escola xeopolítica propia creada nos círculos militares na década de 1930 e que obviamente foi fortalecida durante o réxime militar baixo parámetros da “guerra fría” e dos intereses estratéxicos de Washington. Con todo, a xeopolítica brasileira foi posteriormente revisada e reconvertida aos cambios que presentaba o sistema internacional trala transición democrática (a partir de 1985), aínda que reconstituída baixo os imperativos da globalización predominante na posterior etapa da “posguerra fría”.

Con seus contrastes, Brasil é hoxe unha potencia emerxente nun mundo globalizado, un actor relevante que amplía o seu radio de actuación dende a contorna sudamericana e hemisférica ata os eidos atlántico, lusófono, africano e incluso asiático. Neste sentido apréciase unha evolución nos parámetros de actuación da política exterior brasileira. Do perfil claramente “autonomista” e incluso “tercermundista” defendido polos gobernos de Quadros e Goulart previos ao golpe militar a comezos da década de 1960, transitouse cara a actual visión multipolar e multilateral (BRICS, IBSA, G-20), visiblemente institucionalizada dende o poder polo Partido dos Traballadores (PT) a partir de 2003.

No plano político interno, a transición democrática brasileira permitiu establecer un marco de normalización e democratización das relacións cívico-militares, amparadas na actual Constitución de 1988, que restrinxiu o papel das Forzas Armadas en temas relativos á seguridade interna. Así, a creación do Ministerio de Defensa deu paso a que os seus representantes foran civís e non militares⁽⁴⁾. Con todo, a verdadeira transición política brasileira ocorreu coa chegada ao goberno de Lula e do PT en 2003, fortalecida esta opción tras anos de loita e militancia política impulsada, precisamente, na fase final da ditadura militar a partir de 1978.

Estas e outras variables e perspectivas gravitan dentro do acontecer actual dun Brasil social e politicamente mais complexo, heteroxéneo e plural. Nun 2014 chave pola celebración do Mundial de Fútbol e das eleccións presidenciais onde Rousseff xógase a súa reelección, o cincuentenario do golpe militar debería persuadir á sociedade brasileira na necesidade de procrear espazos de maior apertura cidadá dentro do debate público. Un proceso de maior compatibilidade coa reflexión da memoria histórica sobre o acontecido durante a ditadura militar, enmarcado na absorción das demandas

dun tecido cidadá aínda fortemente desigual e atomizado polas súas expectativas políticas, tal e como se veu durante as inéditas protestas de mediados de 2013.

(1) Con motivo deste 50 aniversario do golpe militar de 1964, a Comisión Nacional da Verdade en Brasil e João Vicente, fillo do entón presidente deposto João Goulart, esixiron ante o Senado brasileiro a desclasificación de documentos segredos de EUA sobre a súa implicación neste golpe militar. Particularmente relevante é considerar que os dous gobernos anteriores ao golpe militar, os de Jânio Quadros e o propio Goulart, imprimiron unha “política exterior autónoma” que contrarrestou os imperativos xeopolíticos de Washington durante a “guerra fría”. Consultar o artigo de KORNBLHU, Peter; “Del cambio de régimen a la diplomacia desclasificada”, *Inter Press Service en español*, 1 de abril de 2014. Ver en: <http://www.ipsnoticias.net/2014/04/columna-del-cambio-de-regimen-la-diplomacia-desclasificada/>, así como o libro de MANSILLA BLANCO, Roberto; *Brasil: unha ollada a un país de futuro*, Edicións do Cumio S.A, Novembro de 2013, p. 111.

(2) A grandes resgos, esta percepción imperou en diversos medios de comunicación e de opinión pública latinoamericana durante a etapa do réxime militar brasileiro. Con todo, os gobernos de Lula da Silva (2003-2011) e da súa sucesora Dilma Rousseff (desde 2011) esfórzanse por afianzar unha política de “memoria histórica” sobre o que realmente sucedeu no período do réxime militar, especialmente en materia de desaparicións políticas e de violación dos dereitos humanos, aspectos nos que os propios Lula e Rousseff víronse persoalmente afectados no seu labor político. Consultar *Brasil: unha ollada*, op.cit, p. 71.

(3) A Acta Institucional Nº 5 foi finalmente revogada en 1979, durante o goberno do xeneral Ernesto Geisel, nun momento de aparente “flexibilización” da ditadura militar. Non obstante, a represión política causada pola mesma polarizou aínda máis á sociedade brasileira, intensificando ó mesmo tempo un efecto colateral contrario á natureza da mesma, relativo ao aumento da contestación social e a creación de movementos sindicais e de esquerda, entre eles o actualmente gobernante Partido dos Traballadores (PT), creado a partir de 1980.

(4) *Brasil: unha ollada*, op.cit. p. 71.

APARTADOSTEMATICOXEOGRAFICOS

Latin America

ETIQUETAS

Brasil Golpe

IDIOMA

Galego

INVESTIGACION

Gallician Observatory of Lusophony

Date Created

April 4, 2014

Meta Fields

Autoria : 3713

Datapublicacion : 2014-04-04 00:00:00